

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی در دوره اول متوسطه

Designing and validating an art curriculum model based on a multicultural approach in first high school course

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۲۹؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۹/۱۱

A. Sadr (Ph.D) M. Kiyani (Ph.D)
A. Sadeghi (Ph.D) E. Abbasi (Ph.D)

آمنه صدر^۱
علیرضا صادقی^۳
مرجان کیانی^۲
عفت عباسی^۴

Abstract: The present study aimed to design and validate an art curriculum model based on a multicultural approach in first high school course. The research method is mixed. The research community The research community of the qualitative section has been all upstream documents available in the field of art and multiculturalism and countries that have experience in the field of art and multicultural curriculum and in the quantitative section were curriculum, art and multicultural planning specialists and experts familiar with the subject of art and multiculturalism in junior high school who were purposefully selected. The tools for collecting the qualitative section were related documents and resources, and in the quantitative section, a questionnaire was developed. The validity of the questionnaire was confirmed by experts and the reliability was obtained using an agreement coefficient of 90.33. Content analysis with inductive approach was used to analyze the qualitative part data and Delphi method was used in the quantitative part. In the Results section of the Objectives Element, 21; In Content Element, 19; In the element of learning opportunities, 14; In the resource element, 6; In the space element, 4 components and in the evaluation element, 11 components were obtained. Regarding the validity of the template, 70% of the consensus among experts was on the appropriateness of the items. Therefore, the model has had good validity.

چکیده: مقاله حاضر با هدف طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی در دوره اول متوسطه انجام شده است. روش پژوهش از نوع آمیخته است. جامعه پژوهش بخش کیفی، کلیه اسناد بالادستی در دسترس در حوزه هنر و چندفرهنگی و کشورهای که در حوزه برنامه درسی هنر و چندفرهنگی دارای تجاربی هستند، بوده است. و در بخش کمی متخصصان برنامه‌ریزی درسی، هنر و چندفرهنگی و کارشناسان آشنا به موضوع هنر و چندفرهنگی در دوره اول متوسطه بودند که به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری بخش کیفی، اسناد و منابع مرتبط و در بخش کمی پرسشنامه محقق ساخته بود. روایی پرسشنامه با نظر متخصصان تأیید و پایایی با استفاده از ضریب توافقی ۹۰/۳۳ به دست آمد. به منظور تجزیه داده‌های بخش کیفی از تحلیل محتوا با رویکرد استقرایی و در بخش کمی از روش دلفی استفاده شد. در بخش نتایج در عنصر اهداف، ۲۱؛ در عنصر محتوا، ۱۹؛ در عنصر فرصت‌های یادگیری، ۱۴؛ در عنصر منابع، ۶؛ در عنصر فضا، ۴ و در عنصر ارزشیابی، ۱۱ مؤلفه بدست آمد. در خصوص اعتبار الگو، ۷۰ درصد توافق بین نظرات صاحب‌نظران بر روی مناسب بودن گویه‌ها شکل گرفت. لذا الگو از اعتبار مناسب برخوردار بوده است.

کلیدواژه‌ها: اعتباریابی، چندفرهنگی، دوره اول متوسطه، طراحی الگوی برنامه درسی، هنر

Key words: validation, multicultural, The first high school course, curriculum template design, art.

۱. دکتری برنامه‌ریزی درسی دانشگاه خوارزمی، مدرس دانشگاه فرهنگیان ایلام (نویسنده مسئول) am.sadr013@yahoo.com
۲. دانشیار دانشگاه خوارزمی تهران kian@khu.ac.ir
۳. دانشیار دانشگاه علامه طباطبایی Sadeghi.edu. gmail.com
۴. استادیار دانشگاه خوارزمی Effatabbasi@gmail.com

مقدمه

آموزش و پرورش در هر جامعه یکی از نهادهای تأثیرگذار در فرایند زیست انسان‌هاست که انتظار می‌رود به‌طور متعادل و با توازنی مشخص به جنبه‌های متفاوت و وجودی انسان توجه کند تا بتواند امکان لازم برای رشد همه‌جانبه افراد را فراهم آورد. یکی از کارکردهای آموزش و پرورش تلاش برای رشد و شکوفایی قابلیت‌ها و استعدادهای هنری و زیباشناختی دانش‌آموزان است. چرا که هنر در پایدارترین و اصیل‌ترین جلوه‌های خود به آرمان‌ها، شناخت‌ها، مهارت‌ها، احساسات و ارزش‌های ژرف و بنیادی نظر دارد که انسان با تکیه بر آن به تحول واقعی و اصیل خود دست می‌یابد که در نتیجه رو کردن آزادانه و آگاهانه به ارزش‌هاست (مهرمحمدی، کیان، ۱۳۹۳).

هنر ابزاری قدرتمند برای درک تجربه‌های انسانی حال و گذشته در دانش‌آموزان است (ماهلمن^۱، ۲۰۰۶). در جوامع معاصر، هنرها به‌عنوان راه‌هایی برای درک و ارتباط هویت، فرهنگ و میراث فرهنگی است، علاوه بر این با مشارکت در فعالیت‌های هنری، این امید می‌رود که معلمان و دانش‌آموزان بتوانند نگرش‌های کلیشه‌ای را تغییر دهند و معلمان درک و فهمی درباره زمینه‌های مختلف فرهنگی در دانش‌آموزان ایجاد کنند. چنین مشارکتی در آموزش هنر (موسیقی، درام و هنرهای تجسمی) می‌تواند احترام، تحمل و قدردانی بیشتر از فرهنگ خود و به همان اندازه برای فرهنگ دیگران در درون آن‌ها ایجاد کند. افرادی چون جانسون^۲ (۲۰۰۴) معتقدند که هنرها چیزی بیش از بیان و تفسیر فرهنگ، بلکه آن‌ها ابزاری برای انتقال و تولید فرهنگ هستند.

رایت^۳ (۲۰۰۳) و تامپسون^۴ (۲۰۰۵) بر اتصال هنر به تاریخ و سنت‌های فرهنگی و همچنین تأثیر هنر بر روی فرهنگ فعلی تأکید دارند. رایت تصریح کرد که ارتباط بین هنر، فرهنگ و زندگی بسیار قوی است به‌طوری‌که از طریق مطالعه اشکال هنری و سنتی گذشته، جنبه‌های مختلف فرهنگ قدیمی می‌تواند بازسازی شود، وی خاطر نشان ساخت که اهمیت هنر نه تنها در ضبط و رمزگشایی فرهنگ، بلکه در شکل دادن به آن نیز هست، چرا که فرهنگ

-
1. Mahlmann
 2. Johnson
 3. Wright
 4. Thompson

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ... در طول زمان تغییر می‌کند و همچنین در میان گروه‌های مختلف مردم در یک‌زمان نیز متفاوت است (شیلیتو، بسیویک و بگالی^۱، ۲۰۰۸).

بر طبق نظر پارخ^۲ (۲۰۰۸) حضور هم‌زمان چند قوم و به تبع آن چند فرهنگ مختلف در چارچوب جغرافیای سیاسی واحد را جامعه چندفرهنگی^۳ می‌گویند (به نقل از صادقی، ۱۳۹۱). بر اساس این تعریف، جامعه ایران یک جامعه چندفرهنگی است که توجه به فرهنگ‌های مختلف را در برنامه‌های آموزشی ضروری می‌نماید. بنابراین با توجه به این‌که تربیت چندفرهنگی یکی از ضروریات تعلیم و تربیت در عصر حاضر شناخته شده است و با توجه به کارکرد هنر در معرفی فرهنگ‌ها، یکی از صاحب‌نظران مشهور این عرصه به نام اسمیت^۴ (۲۰۰۲) در توجیه برخورداری هنر از صیغه چندفرهنگی چنین اظهار می‌کند: «این حقیقت که تعالی هنری^۵ در همه فرهنگ‌ها و تمدن‌ها اتفاق افتاده است، باید در برنامه درسی تربیت هنری تأکید شود و بازتاب داشته باشد» (به نقل از مهرمحمدی و کیان، ۱۳۹۳). به دیگر سخن، هنر باید نقش مهمی در تقویت فهم فرهنگ‌های دیگر و به دنبال آن ارزیابی و قضاوت آگاهانه توأم با حس احترام درباره آن‌ها داشته باشد. بنابراین در جهت دستیابی به اهداف تعلیم و تربیت چندفرهنگی، هنر نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند. از آنچه گفته شد می‌توان نتیجه گرفت که با توجه به تأثیر عوامل مختلف بر یادگیرنده و تحقق هدف‌ها، نقش برنامه درسی بسیار پراهمیت است. زیرا از طریق برنامه درسی و برنامه‌ریزی درسی است که کلیه شرایط و امکانات محیطی؛ ویژگی‌هایی فردی و فرهنگی به‌گونه‌ای مورد توجه و بهره‌گیری قرار می‌گیرد که هر چه سهل‌تر، سریع‌تر و صحیح‌تر هدف‌های آموزشی مورد نظر تحقق یابد (میرزاییگی، ۱۳۸۷).

هرچند که در سنوات اخیر در راستای توجه به این مهم کتاب‌هایی طراحی و تدوین شده‌اند اما کافی نیست و باید در یک بستر و دامنه گسترده در کل کشور برای توجه به مسائل هنری و فرهنگی برنامه‌ریزی دقیق و اصولی صورت گیرد. چرا که در نظام آموزش و پرورش ایران، همچنان تبیین روشنی از معنا، حدود و ثغور آموزش هنر ارائه نشده است، که این امر به‌نوبه خود تا حدی متأثر از مبهم بودن جایگاه هنر در این نظام آموزشی است (کاظم‌پور،

1. Shillito, S; Beswick, K; &Baguley, M

2. parekh

3. Multiculturalism

4. Smith

5. Artistic excellence

رستگارپور و سیف نراقی، ۱۳۸۷). در راستای تبیین برنامه درسی مغفول هنر، در بررسی این که «چرا ارزش و اعتبار هنرها به حاشیه رفته است؟» می توان اشاره کرد که هنرها از دیرباز، همواره به عنوان مسائل مربوط به پالایش هیجانی در نظر گرفته می شده اند تا مسائل مربوط به ذهن؛ در چنین نظام هایی، هنر، عبارت از عملی است که فرد با دست خود انجام می دهد نه با سر خود. هنرها با عواطف سر و کار دارند و چون اولویت آموزش در مدارس با پرورش قوای عضلانی است تا قوای عاطفی، در این حالت است که هنرها برنامه هایی تزئینی قلمداد می شوند که به عنوان راهی برای آسودگی پس از کار جدی مدرسه، مفیدند؛ عاملی دیگر که به موقعیت تزئینی هنر در نظام های آموزشی، بیشتر دامن می زند، این است که هنرها به طور رسمی و ملموس سنجش نمی شوند. گاهی عملکرد خوب دانش آموزان در برنامه درسی هنر برای ورود به مراحل بالاتر تحصیلی و علمی، عاملی تأثیرگذار محسوب نمی شود و این امر خود به خود از ارزش هنرها می کاهد و آن را به جایگاهی فرعی در نظام آموزشی می کشاند؛ همچنین هنرها به آن دلیل در حاشیه تعلیم و تربیت قرار داشته اند که به صورت ارزشمند در کسب مشاغل به آن ها نگرسته نشده است (کیان و مهرمحمدی، ۱۳۹۲).

از طرفی توجه به تنوع فرهنگی در نظام آموزشی با محوریت درس هنر، دانش آموزان را از یک پنجره و یک آئینه برخوردار می کند. پنجره ای برای نگرستن به واقعیت ها، تجارب، داستان ها و خاطرات دیگران و آئینه ای که بازتابنده هویت فرهنگی دانش آموز و جامعه ای است که او به آن تعلق دارد. توجه به این مهم در برنامه درسی هنر (یعنی موضوعیت قائل شدن برای تربیت چندفرهنگی دانش آموزان)، دانش آموزان را به برقراری ارتباط با فرهنگ های مختلف تشویق می کند و اشتراک های میان میراث فرهنگ های مختلف را برای آن ها آشکار می سازد (عبدلی سلطان احمدی و صادقی، ۱۳۹۴). چرا که جوامع نیازمند شهروندانی برخوردار از تفکر انتقادی و تخیلی، فهم میان فرهنگی و تعهد همدلانه نسبت به تنوع فرهنگی است. دستیابی به قابلیت های شخصی یاد شده از طریق فرایند یادگیری و کاربست زبان های هنری امکان پذیر است.

پژوهش های انجام یافته نیز اهمیت و ضرورت توجه ویژه به برنامه درسی هنر و رویکرد چندفرهنگی را در هر مرحله از تعلیم و تربیت نشان داده اند و گاه نتایج پژوهش ها، ضعف نظام آموزشی را در این دو حوزه نمایان کرده اند: عابدینی بلترک و رضایی زارچی (۱۴۰۰) در

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ... پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری بر علاقه به درس هنر و عشق به یادگیری» انجام دادند. نتایج حاکی از این است که تربیت هنری به عنوان یکی از کارکردهای اساسی نظام آموزشی در برنامه‌های درسی ایران از جایگاه مناسبی برخوردار نیست و جدی گرفته نمی‌شود.

خاکباز، رهبر نیا و خاکباز (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان «بررسی جایگاه آموزش هنر بر مبنای جامعه در کتاب‌های درسی فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه» انجام دادند. نتیجه تجزیه و تحلیل داده‌ها مبین آن است که بیشترین تأکید بر مؤلفه «توجه به تفاوت‌های هنرهای قومی» (۱۲/۶۷ درصد) و پس از آن «معرفی هنر فرهنگ‌های بومی / منطقه‌ای» (۸/۳۳ درصد) است. دو مؤلفه دیگر، «دخالت دادن هنرهای بومی / منطقه‌ای به عنوان تجربیات آموزشی» (۲/۹۵ درصد) و «استفاده از ظرفیت‌های انواع رسانه‌های آموزشی هنر مبتنی بر محیط» (۰/۲۶ درصد)، جایگاه درخور توجهی در این کتاب‌ها نداشتند.

وفایی و سبحانی‌نژاد (۱۳۹۴) پژوهشی تحت عنوان «مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی و تحلیل آن در محتوای کتب درسی» انجام داده‌اند. از بین مؤلفه‌های مطرح در آموزش چند فرهنگی بیشترین میزان توجه به مؤلفه «معرفی فرهنگ‌های مختلف به دانش‌آموزان در محتوای کتب درسی» با ۵۹ فراوانی (۳۲.۷۷٪) و کمترین میزان توجه مربوط به مؤلفه‌های «کمک به درک و تحمل آراء متفاوت از فرهنگ‌های دیگر در محتوای کتب درسی و تعریف تکالیف چند فرهنگی برای دانش‌آموزان در محتوای کتب درسی» با یک فراوانی یعنی (۰.۵۵٪) است. پرامسواری، سائود، آمبرو و واهیانینگسی^۱ (۲۰۲۰) پژوهشی با عنوان «انگیزه یادگیری هنر و فرهنگ در میان دانش‌آموزان اندونزیایی» را انجام دادند. نتایج نشان داد که علاقه کم دانش‌آموزان به یادگیری دروس هنر و فرهنگ در اندونزی به این دلیل است که هنر و فرهنگ در مقایسه با علوم عملی و تجربی دیگر آسان‌تر به نظر می‌رسند.

تانبالغلو، اسلان و آیدین^۲ (۲۰۱۶) پژوهشی با عنوان «آگاهی معلمان از آموزش چندفرهنگی و تنوع در محیط مدارس» انجام دادند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که دانش معلمان در مورد چندفرهنگی مناسب است و نظر آن‌ها راجع به آموزش چندفرهنگی نیز

1. Prameswari, Saud, Amboro & Wahyuningsih

2. Tonbuloglu, Aslan & Aydin

تا حدود زیادی مثبت است اما راجع به برخی از مفاهیم آموزش چندفرهنگی تعصب و یا سردرگمی در بین معلمان وجود دارد و معلمان نیز از نارسایی‌ها در آموزش چندفرهنگی شکایت داشتند. به اعتقاد آن‌ها ابزارهای اندازه‌گیری برای آموزش‌های چندفرهنگی ناکافی است و اجرای اصلاحات آموزشی و برقراری فرصت‌های یادگیری برابر بسیار ضروری است. در پژوهش‌های انجام شده در ایران میزان توجه به هنر و فرهنگ در اسناد بالادستی و در کلیه پژوهش‌های بررسی شده، برنامه‌های درسی کشورهای پیشرو در حوزه هنر و چندفرهنگی مورد بررسی قرار نگرفته است و این مسئله ضرورت پژوهش حاضر را نمایان می‌سازد.

حال با توجه به این‌که یکی از اهداف دوره اول متوسطه افزایش تجارب و معلومات عمومی دانش‌آموزان برای بهتر زیستن در اجتماع است (صافی، ۱۳۸۶). و با توجه به ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره اول متوسطه توجه به مسائل هنر و فرهنگ‌ها بسیار ضروری است چرا که نوجوانان در این سن ضمن مواجهه با تجربه‌های جدید، با فراز و فرودهای تصمیم‌گیری درباره «درست» و «غلط» رو در رو می‌شوند. آن‌ها در حال مبارزه برای تحکیم و تثبیت هویت هستند، به دنبال شناسایی و کشف خود هستند (شهرآزای، ۱۳۸۴). و همچنین با توجه به چندفرهنگی بودن جامعه ایران و قابلیت درس هنر در تقویت و فهم فرهنگ‌های مختلف و ایجاد نگرش‌های مثبت و ضرورت زندگی مسالمت‌آمیز در کنار فرهنگ‌ها و قومیت‌های مختلف و مهم‌تر از همه غفلتی که به دو مسئله هنر و چندفرهنگی در برنامه‌های درسی ایران - طبق آنچه که در بالا ذکر گردید - شده است، پرداختن به مسائلی از این قبیل که آیا عناصر برنامه درسی (اهداف، محتوا، فرصت‌های یادگیری، منابع، فضا و ارزشیابی) مندرج در برنامه‌های درسی هنر دوره اول متوسطه، پاسخ‌گوی نیاز دانش‌آموزان جامعه چندفرهنگی ایران می‌باشند، اجتناب‌ناپذیر است. بنابراین پژوهش حاضر به ارائه الگوی برنامه درسی هنر چندفرهنگی بر اساس عناصر اهداف، محتوا، فرصت‌های یادگیری، منابع، فضا و ارزشیابی (عناصر اصلی برنامه درسی) پرداخته و سپس به منظور بررسی کارآمدی الگوی برنامه درسی پیشنهادی به اعتباریابی آن از دیدگاه متخصصان در رشته‌های مختلف مانند برنامه‌ریزی درسی، هنر و چندفرهنگی و کارشناسان آموزش و پرورش دوره اول متوسطه آشنا به موضوع هنر و چندفرهنگی پرداخته است. براساس این هدف کلی پاسخگویی به پرسش‌های زیر مدنظر است.

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...

۱. مؤلفه‌های برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی در دوره اول متوسطه کدام است؟
۲. الگوی مطلوب برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی در دوره اول متوسطه کدام است؟
۳. آیا الگوی طراحی شده برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی در دوره اول متوسطه از نظر متخصصان و کارشناسان برنامه درسی، هنر و چند فرهنگی از اعتبار لازم برخوردار است؟

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش طی دو مرحله انجام شده است. جامعه پژوهش در مرحله اول شامل کلیه اسناد بالادستی و کلیه کشورهایی که تجاربی از برنامه درسی هنر و فرهنگ دارند، بوده است، نمونه پژوهش بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند، شامل سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی، برنامه‌های درسی هنر و فرهنگ سه کشور استرالیا، کانادا و مالزی بوده است، مقوله‌های حاصل از مطالعه این اسناد و کشورها با روش تحلیل محتوای کیفی به شیوه استقرایی و با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا (نسخه ۱۸) شناسایی شدند. سپس بر اساس مقوله‌های استخراج شده، ویژگی‌های عناصر برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی در شش حوزه اهداف، محتوا، فرصت‌های یادگیری، منابع، فضا و ارزشیابی برای دوره اول متوسطه، با روش تحلیلی - استنتاجی تدوین شد. در مرحله دوم، پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته‌ی حاصل از یافته‌های مرحله اول، تنظیم گردید. روایی پرسشنامه از طریق روش اعتبار محتوا انجام گرفته است و توسط متخصصان حوزه فرهنگ و هنر سؤالات پرسشنامه، سنجش و در نهایت مورد تأیید قرار گرفت. میزان پایایی پرسشنامه هم بر اساس آلفای کرانباخ $0.90/33$ به دست آمد. سپس پرسشنامه جهت اعتباریابی الگوی تدوین شده بین متخصصان در رشته‌های مختلف مانند برنامه‌ریزی درسی، هنر و چند فرهنگی و کارشناسان آموزش و پرورش دوره اول متوسطه آشنا به موضوع هنر و چند فرهنگی توزیع گردید. به منظور تحلیل داده‌های حاصل از دلفی از شاخص‌های آمار توصیفی و ضریب هم‌هنگی کندال استفاده شد، مقدار ضریب محاسبه شده در اجرای دلفی ($w = 0.726$) بوده است که هم‌هنگی و اتفاق نظر بالایی راجع به مؤلفه‌ها به

وجود آمد، همچنین اطمینان بسیار زیاد نسبت به عوامل کسب شد و اعتبار لازم به دست آمد و در نهایت الگوی نهایی تدوین شد.

یافته‌های پژوهش

۱. مؤلفه‌های برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی در دوره اول متوسطه کدام است؟ جهت پاسخ به پرسش فوق، اسناد بالادستی ایران شامل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱) و تجارب سه کشور استرالیا، کانادا و مالزی (علت انتخاب کشورهای مورد مطالعه، تنوع قومی و فرهنگی در این کشورها و به تبع آن، وجود آثار هنری و فرهنگی متعدد و برنامه‌های درسی متنوع و سازگار با فرهنگ‌ها و قومیت‌های مختلف بوده است). در برنامه درسی هنر و فرهنگ پس از مطالعه کتب و سرفصل‌های برنامه‌های درسی هنر و فرهنگ کشورهای فوق، مقالات، سایت وزارت آموزش و پرورش کشورهای منتخب، گزارشات ملی و بین‌المللی استخراج و سپس مورد تحلیل محتوای کیفی قرار گرفتند. به‌منظور انجام این امر، از نرم‌افزار مکس کیودا (نسخه ۲۰۱۸) استفاده گردید. ابتدا متن اسناد وارد نرم‌افزار گردید، سپس زیر مقوله‌ها و در نهایت مقوله‌های اصلی ثبت گردید. در جداول (۱) و (۲) نتایج تحلیل محتوای اسناد بالادستی (سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی) آمده است:

جدول ۱- تحلیل محتوای کیفی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

ردیف	متن سند	زیر مقوله	مقوله
۱	پرورش تربیت‌یافتگانی با دانش، بینش و مهارت‌ها و روحیه مواجهه علمی و خلاق با مسائل فردی و خانوادگی و اجتماعی	خلاقیت در تعامل اجتماعی و مشارکت مدنی	شهروند جامعه‌پذیر و خلاق
۲	مدرسه تجلی‌بخش روابط و مناسبات با خالق، جهان خلقت، خود و دیگران به شکل نقادانه و نوآورانه		
۳	پرورش تربیت‌یافتگانی با حس قدرشناسی و درک زیباشناسانه آفرینش الهی و مصنوعات هنرمندانه بشری و درک مفاهیم فرهنگی و میان فرهنگی	ارزش‌گذاری و ادراک حسی عمیق به هنر در فرهنگ‌ها	رشد حیطه عاطفی و مهارتی هنر مبتنی بر

ردیف	متن سند	زیر مقوله	مقوله
۴	پرورش تربیت‌یافتگانی با توانمندی‌های لازم در خلق آثار فرهنگی و هنری	نوآوری، تلفیق، خلق ایده و دست‌ورزی	فرهنگ
۵	پرورش تربیت‌یافتگانی با تلاش برای حفظ و تعالی میراث فرهنگی، تمدنی و هنری در سطح ملی و جهانی	افتخار به پیشینه تمدنی خود و تبادل ارزش‌های فرهنگی و هنری	هویت‌یابی در بستر هنر
۶	اختصاص حداقل ۱۰ درصد و حداکثر ۲۰ درصد از برنامه‌های آموزشی به معرفی هنرها، آیین و رسوم و تقویت هویت اسلامی - ایرانی	توسعه سواد فرهنگی - هنری	

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در راستای تحول اساسی مورد نیاز نظام آموزشی کشور ایران، توسط جمعی از متخصصان تعلیم و تربیت تدوین شد. در بخش‌هایی از این سند به هنر و فرهنگ و یا تلفیق این دو اشاره شده است، که در تحلیل محتوای این سند، پژوهشگر جملاتی را که به هنر و فرهنگ در کنار هم و یا واژگان و عبارات مربوط به این دو اشاره شده است، استخراج نموده و زیر مقوله‌ها و مقوله‌هایی برای آن‌ها در نظر گرفته است. لازم به ذکر است که از متن سند تحول بنیادین، ۶ کد باز، ۴ زیر مقوله و ۴ مقوله اصلی استخراج گردید که شرح آن‌ها در ذیل آمده است.

مقوله‌های استخراج شده از متن سند تحول بنیادین به شرح ذیل است:

● شهروند جامعه‌پذیر و خلاق

این مقوله مستخرج از عبارت «پرورش تربیت‌یافتگانی با دانش، بینش و مهارت‌ها و روحیه مواجهه علمی و خلاق با مسائل فردی و خانوادگی و اجتماعی» (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها، بند دوم: ۱۸)؛ و «مدرسه تجلی‌بخش روابط و مناسبات با خالق، جهان خلقت، خود و دیگران به شکل نقادانه و نوآورانه» (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل چهارم، مدرسه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴، بند اول: ۱۳). و همچنین زیر مقوله «خلاقیت در تعامل اجتماعی و مشارکت مدنی» است.

● رشد حیطة عاطفی و مهارتی در حوزه هنر مبتنی بر فرهنگ

این مقوله مبتنی بر «پرورش تربیت‌یافتگانی با حس قدرشناسی و درک زیباشناسانه آفرینش الهی و مصنوعات هنرمندانه بشری و درک مفاهیم فرهنگی و میان فرهنگی» (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها، بند هفتم: ۱۸)؛ با زیر مقوله «ارزش‌گذاری و ادراک حسی عمیق به هنر در فرهنگ‌ها»؛ و همچنین عبارت «پرورش تربیت‌یافتگانی با توانمندی‌های لازم در خلق آثار فرهنگی و هنری» (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها، بند هفتم: ۱۸). با زیر مقوله «نوآوری، تلفیق، خلق ایده و دست‌ورزی» است.

● هویت‌یابی در بستر هنر

این مقوله برگرفته از عبارت «پرورش تربیت‌یافتگانی با تلاش برای حفظ و تعالی میراث فرهنگی، تمدنی و هنری در سطح ملی و جهانی» (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، هدف‌های عملیاتی و راهکارها، بند هفتم: ۱۸). و زیر مقوله «افتخار به پیشینه تمدنی خود و تبادل ارزش‌های فرهنگی و هنری» است.

● توسعه سواد فرهنگی - هنری

این مقوله مستخرج از عبارت «اختصاص حداقل ۱۰ درصد و حداکثر ۲۰ درصد از برنامه‌های آموزشی به معرفی هنرها، آیین و رسوم و تقویت هویت اسلامی - ایرانی» (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، فصل هفتم، راهکار ۵-۵: ۲۲). است.

جدول ۲- تحلیل محتوای کیفی برنامه درسی ملی

ردیف	متن سند	زیر مقوله	مقوله
۱	کارکرد هنری زبان و ادبیات فارسی در دوره متوسطه با هدف انتقال ارزش‌های فرهنگی	درک نژادی، تعلق و تعهد به فرهنگ ایرانی با زبان	هویت
۲	کارکرد هنری زبان و ادبیات فارسی در دوره متوسطه با هدف کسب هویت ملی	شعر، قصه و ادبیات	فرهنگی - هنری
۳	حوزه یادگیری فرهنگ و هنر ناظر به زیبایی‌شناسی و قدرشناسی نسبت به نشانه‌های الهی و زیبایی‌ها در پیشینه فرهنگی جامعه	رشد تجارب حسی و تقویت جنبه‌های عاطفی و اجتماعی	مراتب رشدی در ساحت فرهنگی - هنری
۴	حوزه یادگیری فرهنگ و هنر ناظر به حفظ و تعالی پیشینه فرهنگی جامعه	بازشناسی و ارزش‌گذاری آثار فرهنگی و هنری	هنری

ردیف	متن سند	زیر مقوله	مقوله
۵	هنر موجب رشد و ارتقاء تمدن و فرهنگ	تبادل و گسترش ارزش‌ها و آداب و رسوم در بستر هنر	
۶	تربیت فرهنگی و هنری سبب شناخت پیشینه فرهنگی	حساسیت فرهنگی و هنری بستر غنای فرهنگی	همبستگی فرهنگی - هنری
۷	آشنایی با هنرها و میراث فرهنگی زمینه‌ساز هویت بخشی به فرد و جامعه	فهم و شناخت هنری در خدمت تعلق همدلانه	
۸	تربیت هنری مبتنی بر تجزیه و تحلیل و نقد آثار فرهنگی و هنری	رمزگشایی هنرمندانه در خدمت ژرف‌نگری	کنش ورزی خلاقانه در فرهنگ
۹	تربیت هنری راه دستیابی به بصیرت فرهنگی		

برنامه درسی ملی (۱۳۹۱) به‌عنوان یکی از زیر نظام‌های اصلی سند تحول بنیادین و به‌منزله نقشه جامع یادگیری، زمینه ایجاد تحول همه‌جانبه در مفاهیم و محتوای آموزشی را فراهم می‌آورد. این سند به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش رسیده است. در بخش‌هایی از برنامه درسی ملی به هنر و فرهنگ و یا تلفیق این دو اشاره شده است که در تحلیل محتوای این سند، پژوهشگر جملاتی را که به هنر و فرهنگ در کنار هم و یا واژگان و عبارات مربوط به این دو اشاره شده است، استخراج نموده و زیر مقوله‌ها و مقوله‌هایی برای آن‌ها در نظر گرفته است. لازم به ذکر است که از متن برنامه درسی ملی، ۹ کد باز، ۷ زیر مقوله و ۴ مقوله اصلی استخراج گردید که شرح آن‌ها در ذیل آمده است.

مقوله‌های استخراج شده از برنامه درسی ملی به شرح ذیل است:

● هویت فرهنگی - هنری

این مقوله مستخرج از عبارت «کارکرد هنری زبان و ادبیات فارسی در دوره متوسطه با هدف انتقال ارزش‌های فرهنگی» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی: ۲۵). و عبارت «کارکرد هنری زبان و ادبیات فارسی در دوره متوسطه با هدف کسب هویت ملی» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی: ۲۵). و همچنین زیر مقوله «درک نژادی، تعلق و تعهد به فرهنگ ایرانی با زبان شعر، قصه و ادبیات» است.

● مراتب رشدی در ساحت فرهنگی - هنری

این مقوله برگرفته از عبارت «حوزه یادگیری فرهنگ و هنر ناظر به زیبایی‌شناسی و قدرشناسی نسبت به نشانه‌های الهی و زیبایی‌ها در پیشینه فرهنگی جامعه» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر: ۲۶). با زیر مقوله «رشد تجارب حسی و تقویت جنبه‌های عاطفی و اجتماعی» و همچنین عبارت «حوزه یادگیری فرهنگ و هنر ناظر به حفظ و تعالی پیشینه فرهنگی جامعه» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر: ۲۶). و زیر مقوله «بازشناسی و ارزش‌گذاری آثار فرهنگی و هنری» است.

● همبستگی فرهنگی - هنری

این مقوله حاصل تلفیق سه متن از برنامه درسی و سه زیر مقوله است: «هنر موجب رشد و ارتقاء تمدن و فرهنگ» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر: ۲۶). با زیر مقوله «تبادل و گسترش ارزش‌ها و آداب و رسوم در بستر هنر»؛ همچنین عبارت «تربیت فرهنگی و هنری سبب شناخت پیشینه فرهنگی» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر: ۲۶). با زیر مقوله «حساسیت فرهنگی و هنری بستر غنای فرهنگی» و «آشنایی با هنرها و میراث فرهنگی زمینه‌ساز هویت بخشی به فرد و جامعه» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر: ۲۶). با زیر مقوله «فهم و شناخت هنری در خدمت تعلق همدلانه» است.

● کنش‌ورزی خلاقانه در فرهنگ

این مقوله حاصل دو عبارت «تربیت هنری مبتنی بر تجزیه و تحلیل و نقد آثار فرهنگی و هنری» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر: ۲۶). و «تربیت هنری راه دستیابی به بصیرت فرهنگی» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، حوزه‌های تربیت و یادگیری، حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر: ۲۶). با زیر مقوله «رمزگشایی هنرمندانه در خدمت ژرف‌نگری» است.

در جداول (۳)، (۴) و (۵) نتایج تحلیل محتوای تجارب سه کشور استرالیا، کانادا و مالزی در برنامه درسی هنر و فرهنگ آمده است:

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...

جدول ۳- تحلیل محتوای کیفی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی کشور استرالیا

ردیف	متن سند	زیر مقوله	مقوله
۱	هنرها سبب درک آنچه در درون فرهنگ‌های مختلف بوده و هست می‌شود.	تأملی هنرمندانه بر	فهم (معرفت) فرهنگی - هنری
۲	درس هنر باید سبب درک تاریخ، سنت و فرهنگ استرالیا شود.	فرهنگ	
۳	ابتدا تجارب هنری از طریق حواس، مغز و احساسات و سپس مسائل حیاتی، فرهنگی، اجتماعی، فنی و تاریخی به منظور درک کامل آن‌ها و کسب تجربه ارائه می‌شود.	غنی‌سازی تجارب هنری از طریق فرهنگ	توسعه مراتب رشدی
۴	تجزیه و تحلیل هنرها در سنت‌های مختلف توسط دانش آموزان مهم است.	درک چگونگی تجلی هنر در فرهنگ	(حیطه دانشی، نگرشی و مهارتی) فرهنگی - هنری
۵	تبدیل دانش آموزان به یک یادگیرنده موفق، افرادی با اعتماد به نفس بالا، خلاق و شهروندان فعال و آگاه از اهداف مهم بخش فرهنگ است.	فرهنگ در خدمت تربیت شهروندان با خلق ایده و اندیشه‌های نوآورانه	
۶	ارائه سرفصل‌های هنری (موسیقی و...) در مبحث مربوط به فرهنگ، دانش آموزان را با تنوع فرهنگی آشنا می‌سازد و آن‌ها را به مشارکت و تعامل بیشتر با افراد جامعه تشویق می‌نماید.	کنش ورزی هنری مسیری برای کنش‌گری و تعامل اجتماعی	سازنده‌گرایی خلاقانه اجتماعی
۷	معلمان باید مسئله تنوع فرهنگی و چندفرهنگی را با شرکت دانش‌آموزان در جشنواره‌های هنری و بحث گروهی و پرسش و پاسخ آموزش دهند.		

پس از بررسی سایت وزارت آموزش و پرورش کشور استرالیا، گزارشات ملی و بین‌المللی در مورد برنامه درسی این کشور، اسناد مورد تحلیل محتوا قرار گرفتند. که نتایج آن در ۷ کد باز، ۵ زیر مقوله و ۳ مقوله در جدول فوق آمده است و به شکل مبسوط در زیر به آن پرداخته شده است.

مقوله‌های استخراج شده از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور استرالیا به شرح ذیل است:

● فهم (معرفت) فرهنگی - هنری

این مقوله برگرفته از عبارت «هنرها سبب درک آنچه در درون فرهنگ‌های مختلف بوده و هست می‌شود» (برنامه درسی استرالیا، ۲۰۲۰). و عبارت «درس هنر باید سبب درک تاریخ، سنت و فرهنگ استرالیا شود» (برنامه درسی استرالیا، ۲۰۲۰). و زیر مقوله «تأملی هنرمندان بر فرهنگ» است.

● توسعه مراتب رشدی (حیطه دانشی، نگرشی و مهارتی) فرهنگی - هنری

این مقوله برگرفته از عبارت «ابتدا تجارب هنری از طریق حواس، مغز و احساسات و سپس مسائل حیاتی، فرهنگی، اجتماعی، فنی و تاریخی به‌منظور درک کامل آن‌ها و کسب تجربه ارائه می‌شود» (اوینگ، ۲۰۱۰). با زیر مقوله «غنی‌سازی تجارب هنری از طریق فرهنگ»؛ عبارت «تجزیه و تحلیل هنرها در سنت‌های مختلف توسط دانش‌آموزان مهم است» (برنامه درسی استرالیا، ۲۰۲۰). با زیر مقوله «درک چگونگی تجلی هنر در فرهنگ»؛ همچنین عبارت «تبدیل دانش‌آموزان به یک یادگیرنده موفق، افرادی با اعتماد به نفس بالا، خلاق و شهروندان فعال و آگاه از اهداف مهم بخش فرهنگ است» (برنامه درسی استرالیا، ۲۰۲۰). و (اون، ۲۰۱۵). با زیر مقوله «فرهنگ در خدمت تربیت شهروندان با خلق ایده و اندیشه‌های نوآورانه» است.

● سازنده گرایی خلاقانه اجتماعی

این مقوله برگرفته از عبارت «ارائه سرفصل‌های هنری (موسیقی و...) در مبحث مربوط به فرهنگ، دانش‌آموزان را با تنوع فرهنگی آشنا می‌سازد و آن‌ها را به مشارکت و تعامل بیشتر با افراد جامعه تشویق می‌نماید» (جوزف، ۲۰۱۱)؛ و «معلمان باید مسئله تنوع فرهنگی و چندفرهنگی را با شرکت دانشجویان در جشنواره‌های هنری و بحث گروهی و پرسش و پاسخ آموزش دهند» (جوزف، ۲۰۱۱). و زیر مقوله «کنش ورزی هنری مسیری برای کنش‌گری و تعامل اجتماعی» است.

-
1. Australian Curriculum
 2. Ewing
 3. Owen
 4. Joseph

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...

جدول ۴- تحلیل محتوای کیفی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی کشور کانادا

ردیف	متن سند	زیر مقوله	مقوله
۱	برنامه درسی هنر بر این فرض استوار است که همه دانش‌آموزان می‌توانند از طریق هنر، مشکلات را شناسایی و حل کنند، با دیگران همدلی کنند.	دانش و نگرش مثبت	تعامل و مشارکت فرهنگی - هنری
۲	فهم فرهنگ، برقراری ارتباط با فرهنگ‌ها مواردی هستند که باید در ارزشیابی برنامه درسی هنر مدنظر قرار گیرند.	فرهنگی همسو با تعالی هنری	
۳	هدف این است که در برنامه درسی هنر، دانش‌آموزان درک خود را درباره چگونگی تأثیرگذاری آثار هنری در تاریخ، ارزش‌ها، عقاید، جوامع و فرهنگ‌های مختلف گسترش دهند.	توسعه دانش چند فرهنگی با مطالعه آثار هنری	توسعه سواد هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی
۴	یکی از اهداف بحث فرهنگ افزایش درک دانش‌آموزان از فرهنگ عامه و هنرها در فرهنگ‌های مختلف است.	نقش کلیدی آگاهی فرهنگی در تقویت دانش هنری	
۵	از طریق هنر و آموزش هنرهای سنتی و معاصر، دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که بخشی از فرهنگ زنده جامعه هستند.	تربیت هنری تسهیل گر	مقبولیت (پذیرندگی) فرهنگی - هنری
۶	باید فرصتی در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد تا آن‌ها با دانش و مهارت‌های هنری به سمت مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی به‌عنوان شهروندی متعهد سوق داده شوند.	حس تعلق اجتماعی و مهارت‌های شهروندی	
۷	هنر برای دانش‌آموزان کانادا سبب افزایش قدرت بصری و قدرت خلاقانه جهت شناسایی فرهنگ‌ها و هنرهای آن سرزمین می‌شود.	تربیت هنری مکمل فهم فرهنگی	فهم مبانی زیبایی‌شناسی فرهنگی
۸	آشنایی با موسیقی‌های سراسر جهان و آنچه در فرهنگ‌های مختلف است سبب می‌شود دانش‌آموزان با تاریخ و فرهنگ‌های مختلف آشنا شوند.	فرهنگی	
۹	مطالعه آثار باستانی و هنری در سرفصل‌های مباحث فرهنگی مهم است.	تاریخ هنر دروازه کشف مناسبات فرهنگی	
۱۰	معلم از روش‌هایی مانند ارائه نقوش فرهنگی، تصاویر، داستان‌ها، ترانه‌ها، نمایشنامه‌های فرهنگ‌های مختلف و خریداری نشریات هنری مختلف در تدریس درس هنر بهره می‌گیرد.	فهم تجلی هنر در فرهنگ	توسعه طرح‌واره‌های فرهنگی - هنری
۱۱	تجزیه و تحلیل فرهنگ‌ها (آداب و رسوم، لباس، هنر، موسیقی، غذا، معماری، رقص، صنایع دستی) برای یادگیری بهتر دانش‌آموزان مهم است.		

پس از بررسی سایت وزارت آموزش و پرورش کشور کانادا، گزارش‌های ملی و بین‌المللی در مورد برنامه درسی این کشور، اسناد مورد تحلیل محتوا قرار گرفتند. که نتایج آن در ۱۱ کد باز، ۷ زیر مقوله و ۵ مقوله در جدول فوق آمده است و به شکل مبسوط در زیر به آن پرداخته شده است.

مقوله‌های استخراج شده از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور کانادا به شرح ذیل است:

● تعامل و مشارکت فرهنگی - هنری

این مقوله برگرفته از عبارت «برنامه درسی هنر بر این فرض استوار است که همه دانش‌آموزان می‌توانند از طریق هنر، مشکلات را شناسایی و حل کنند، با دیگران همدلی کنند» (هیئت مدرسه تورنتو، ۲۰۲۰). و «فهم فرهنگ، برقراری ارتباط با فرهنگ‌ها مواردی هستند که باید در ارزشیابی برنامه درسی هنر مدنظر قرار گیرند» (وزارت آموزش و پرورش کانادا، ۲۰۰۶) و زیر مقوله «دانش و نگرش مثبت فرهنگی همسو با تعالی هنری» است.

● توسعه سواد هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی

این مقوله برگرفته از عبارت «هدف این است که در برنامه درسی هنر، دانش‌آموزان درک خود را درباره چگونگی تأثیرگذاری آثار هنری در تاریخ، ارزش‌ها، عقاید، جوامع و فرهنگ‌های مختلف گسترش دهند» (هیئت مدرسه ناحیه تورنتو، ۲۰۲۰). با زیر مقوله «توسعه دانش چندفرهنگی با مطالعه آثار هنری»؛ و «یکی از اهداف بحث فرهنگ افزایش درک دانش‌آموزان از فرهنگ عامه و هنرها در فرهنگ‌های مختلف است» (هیئت مدرسه ناحیه تورنتو، ۲۰۲۰). با زیر مقوله «نقش کلیدی آگاهی فرهنگی در تقویت دانش هنری» است.

● مقبولیت (پذیرندگی) فرهنگی - هنری

این مقوله برگرفته از عبارت «از طریق هنر و آموزش هنرهای سنتی و معاصر، دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که بخشی از فرهنگ زنده جامعه هستند» (وزارت آموزش و پرورش کانادا، ۲۰۰۶). و «باید فرصتی در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد تا آن‌ها با دانش و مهارت‌های هنری به سمت مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی به‌عنوان شهروندی متعهد سوق داده شوند» (هیئت مدرسه

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ... ناحیه تورنتو، ۲۰۲۰). با زیر مقوله «تربیت هنری تسهیل گر حس تعلق اجتماعی و مهارت‌های شهروندی» است.

● فهم مبانی زیبایی‌شناسی فرهنگی

این مقوله برگرفته از «هنر برای دانش‌آموزان کانادا سبب افزایش قدرت بصری و قدرت خلاقانه جهت شناسایی فرهنگ‌ها و هنرهای آن سرزمین می‌شود» (وزارت آموزش و پرورش کانادا، ۲۰۰۶). و «آشنایی با موسیقی‌های سراسر جهان و آنچه در فرهنگ‌های مختلف است سبب می‌شود دانش‌آموزان با تاریخ و فرهنگ‌های مختلف آشنا شوند» (هیئت مدرسه ناحیه تورنتو، ۲۰۲۰). با زیر مقوله «تربیت هنری مکمل فهم فرهنگی»؛ همچنین «مطالعه آثار باستانی و هنری در سرفصل‌های مباحث فرهنگی مهم است» (سیفتسی^۱، ۲۰۱۳). با زیر مقوله «تاریخ هنر دروازه کشف مناسبات فرهنگی» است.

● توسعه طرح‌واره‌های فرهنگی - هنری

این مقوله برگرفته از «معلم از روش‌هایی مانند ارائه نقوش فرهنگی، تصاویر، داستان‌ها، ترانه‌ها، نمایشنامه‌های فرهنگ‌های مختلف و خریداری نشریات هنری مختلف در تدریس درس هنر بهره می‌گیرد» (هیئت مدرسه ناحیه تورنتو، ۲۰۲۰). و «تجزیه و تحلیل فرهنگ‌ها (آداب و رسوم، لباس، هنر، موسیقی، غذا، معماری، رقص، صنایع دستی) برای یادگیری بهتر دانش‌آموزان مهم است» (هیئت مدرسه ناحیه تورنتو، ۲۰۲۰). با زیر مقوله «فهم تجلی هنر در فرهنگ» است.

جدول ۵- تحلیل محتوای کیفی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی کشور مالزی

ردیف	متن سند	زیر مقوله	مقوله
۱	هنر سبب افزایش مشارکت در جامعه، احترام به دیگران و آثار هنری آن‌ها، ارتباط با دیگران و به اشتراک‌گذاری احساسات می‌شود.	هنر روشنگر مسیر همدلی و	همسویی فرهنگی
۲	دانش‌آموزان با درک آثار هنری فرهنگ‌های مختلف، قدردان آن‌ها می‌شوند و به آن‌ها احترام می‌گذارند.	توسعه روحیه جمع‌گرایی و	همدلی هنرمندانه

ردیف	متن سند	زیر مقوله	مقوله
۳	برنامه درسی هنر سبب می‌شود تا یادگیرندگان درک مناسبی از محیط اطراف خود و سایر فرهنگ‌ها کسب می‌نمایند.	توسعه دانش چندفرهنگی از	شکل‌گیری
۴	فرهنگ محلی مالزی از طریق ارائه مطالبی همچون مطالعه بناها، میراث فرهنگی، هنرهای مردمی و جشنواره‌ها در برنامه‌های درسی نمایش داده می‌شود.	طریق درک هنرهای بومی و ملی	ارزش‌های فرهنگی - هنری
۵	معلم از گروه‌های هنری فرهنگ‌های مختلف دعوت به عمل می‌آورد که جهت ارائه نمونه کارهای خود در مدرسه حاضر شوند.	بازنمایی جلوه‌های هنر در فرهنگ‌های مختلف	
۶	معلم، دانش‌آموزان را به دیدن لباس‌های محلی، صنایع دستی، خوشنویسی و انواع هنرهای بومی ببرد تا آن‌ها از نزدیک با آثار هنری در فرهنگ‌های مختلف آشنا شوند.		بازنمایی عملی تلفیق هنر و فرهنگ
۷	معلمان مدارس مالزی در تدریس خود کارهای هنری را از سراسر جهان به نمایش می‌گذارند. انواع کتاب، مجله، سی دی موسیقی و... از فرهنگ‌های مختلف باید در کلاس ارائه شود.	بهره‌گیری از زبان هنری در توسعه سواد چندفرهنگی	
۸	لازم است دانش‌آموزان راجع به آثار هنری سایر فرهنگ‌ها کاوش کنند و نتایج کاوش را ارائه دهند.	کاوش و دسته‌بندی چگونگی بروز و ظهور هنر در فرهنگ‌ها	
۹	تولید کارهای هنری سبب درک بهتر دانش‌آموزان از هنر، تاریخ و فرهنگ مالزی می‌شود.	زبان، خیال و نبوغ هنری به منظور بازنمایی فرهنگ جوامع	زایشی هنرمندانه در مسیر فهم فرهنگ‌ها
۱۰	معلم به‌منظور ارزشیابی از دانش‌آموزان می‌خواهد تا آن‌ها انواع فرهنگ‌ها را مطالعه کرده و یک نمونه را با نمایش اجرا و سپس تجزیه و تحلیل نمایند.		

پس از بررسی سایت وزارت آموزش و پرورش کشور مالزی، گزارش‌های ملی و بین-المللی در مورد برنامه درسی این کشور، اسناد مورد تحلیل محتوا قرار گرفتند. که نتایج آن در

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...
۱۰ کد باز، ۶ زیر مقوله و ۴ مقوله در جدول فوق آمده است و به شکل مبسوط در زیر به آن پرداخته شده است.

مقوله‌های استخراج شده از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور مالزی به شرح ذیل است:

● همسویی فرهنگی و همدلی هنرمندانه

این مقوله برگرفته از عبارت «هنر سبب افزایش مشارکت در جامعه، احترام به دیگران و آثار هنری آن‌ها، ارتباط با دیگران و به اشتراک‌گذاری احساسات می‌شود» (مدرسه بین‌المللی بریتانیا، کوالالامپور^۱، ۲۰۲۰). و «دانش‌آموزان با درک آثار هنری فرهنگ‌های مختلف، قدردان آن‌ها می‌شوند و به آن‌ها احترام می‌گذارند» (مدرسه راهنمایی بین‌المللی مونتیکیارا^۲، ۲۰۲۰). با زیر مقوله «هنر روشنگر مسیر همدلی و توسعه روحیه جمع‌گرایی» است.

● شکل‌گیری ارزش‌های فرهنگی - هنری

این مقوله برگرفته از عبارت «برنامه درسی هنر سبب می‌شود تا یادگیرندگان درک مناسبی از محیط اطراف خود و سایر فرهنگ‌ها کسب می‌نمایند» (مدرسه بین‌المللی بریتانیا، کوالالامپور، ۲۰۲۰). و «فرهنگ محلی مالزی از طریق ارائه مطالبی همچون مطالعه بناها، میراث فرهنگی، هنرهای مردمی و جشنواره‌ها در برنامه‌های درسی نمایش داده می‌شود» (کنفرانس آموزش برای خلاقیت: ارائه فرهنگ و هنر در آموزش مدارس آسیایی، ۲۰۰۵). با زیر مقوله «توسعه دانش چندفرهنگی از طریق درک هنرهای بومی و ملی» است.

● بازنمایی عملی تلفیق هنر و فرهنگ

این مقوله برگرفته از عبارت «معلم از گروه‌های هنری فرهنگ‌های مختلف دعوت به عمل می‌آورد که جهت ارائه نمونه کارهای خود در مدرسه حاضر شوند» (مدرسه راهنمایی بین‌المللی مونتیکیارا، ۲۰۲۰). و «معلم، دانش‌آموزان را به دیدن لباس‌های محلی، صنایع‌دستی، خوشنویسی و انواع هنرهای بومی ببرد تا آن‌ها از نزدیک با آثار هنری در فرهنگ‌های مختلف آشنا شوند» (ایسا^۳، ۲۰۰۶). با زیر مقوله «بازنمایی جلوه‌های هنر در فرهنگ‌های مختلف» و همچنین عبارت «معلمان مدارس مالزی در تدریس خود کارهای هنری را از سراسر جهان به

1 . The British International School Kuala Lumpur

2 . Montkiara International School, Middle School

3. Isa

نمایش می‌گذارند. انواع کتاب، مجله، سی دی موسیقی و... از فرهنگ‌های مختلف باید در کلاس ارائه شود» (یوسف، ماری موتو و یوسف ا، ۲۰۱۸). با زیر مقوله «بهره‌گیری از زبان هنری در توسعه سواد چندفرهنگی» است.

● زایشی هنرمندانه در مسیر فهم فرهنگ‌ها

این مقوله برگرفته از عبارت «لازم است دانش‌آموزان راجع به آثار هنری سایر فرهنگ‌ها کاوش کنند و نتایج کاوش را ارائه دهند» (مدرسه بین‌المللی بریتانیا، کوالالامپور، ۲۰۲۰). با زیر مقوله «کاوش و دسته‌بندی چگونگی بروز و ظهور هنر در فرهنگ‌ها»؛ و «تولید کارهای هنری سبب درک بهتر دانش‌آموزان از هنر، تاریخ و فرهنگ مالزی می‌شود» (ایسا، ۲۰۰۶). و همچنین «معلم به منظور ارزشیابی از دانش‌آموزان می‌خواهد تا آن‌ها انواع فرهنگ‌ها را مطالعه کرده و یک نمونه را با نمایش اجرا و سپس تجزیه و تحلیل کنند» (مدرسه بین‌المللی بریتانیا، کوالالامپور، ۲۰۲۰). با زیر مقوله «زبان، خیال و نبوغ هنری برای بازنمایی فرهنگ جوامع» است.

۲- الگوی مطلوب برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی در دوره اول متوسطه کدام است؟

پس از تحلیل محتوای اسناد بالادستی (سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی) و همچنین برنامه‌های درسی هنر و فرهنگ دوره اول متوسطه در کشورهای استرالیا، کانادا و مالزی، زیرمقوله‌ها و مقوله‌های اصلی استخراج گردید. در جدول (۶) مقوله‌های نهایی مستخرج از اسناد و کشورها آمده است:

بدین ترتیب پس از شناسایی مقوله‌های برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی، الگویی از این برنامه درسی با عناصر هدف، محتوا، فرصت‌های یادگیری، منابع، فضا و ارزشیابی طراحی و تدوین شده است که شرح آن در جداول شماره‌های ۶ الی ۱۱ آمده است:

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...

جدول ۶- اهداف برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی

اهداف برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی کدام است؟

۱- توانایی خلق ایده‌های نو در حل معضلات و مسائل اجتماعی
«مستخرج از مقوله شهروند جامعه‌پذیر و خلاق از سند تحول بنیادین»
۲- توانایی خلق آثار هنری (کاریکاتور، نقاشی و...) جهت تفهیم مشکلات اجتماعی و تقویت نقاط قوت فرهنگی
«مستخرج از مقوله شهروند جامعه‌پذیر و خلاق از سند تحول بنیادین»
۳- آشنایی با آثار فرهنگی و هنری اقوام و اجداد خود و تلاش برای شناساندن بیشتر آن‌ها در سطح محلی و ملی
«مستخرج از مقوله هویت‌یابی در بستر هنر و توسعه سواد فرهنگی - هنری از سند تحول بنیادین»
۴- استفاده از زبان هنر (شعر، کاریکاتور و...) در ایجاد همبستگی و همدلی اجتماعی
«مستخرج از مقوله همبستگی فرهنگی - هنری و هویت فرهنگی - هنری از برنامه درسی ملی»
۵- توانایی تشخیص و تحلیل ارزش‌های فرهنگی و آثار هنری مشترک و تقویت آن‌ها
«مستخرج از مقوله همبستگی فرهنگی - هنری از برنامه درسی ملی»
۶- توانایی تشخیص تفاوت‌ها و اشتراکات فرهنگی و هنری در اقوام مختلف و بهره‌گیری از ابعاد مشترک هنر اقوام در جهت حفظ وحدت آن‌ها
«مستخرج از مقوله کنش ورزی خلاقانه در فرهنگ از برنامه درسی ملی»
۷- کسب توانایی ژرف‌اندیشی و درک آثار هنری فرهنگ‌های مختلف
«مستخرج از مقوله فهم (معرفت) فرهنگی - هنری از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور استرالیا» و همچنین
«مستخرج از مقوله فهم مبانی زیبایی‌شناسی فرهنگی از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور کانادا»
۸- توانایی تشخیص آثار هنری مشترک و متفاوت به‌جامانده از اقوام مختلف ایرانی
«مستخرج از مقوله توسعه مراتب رشدی (حیطه دانشی، نگرشی و مهارتی) فرهنگی - هنری از سند تحول بنیادین، برنامه درسی ملی و برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور استرالیا»
۹- افتخار به آثار فرهنگی و هنری محلی و ملی
«مستخرج از مقوله توسعه مراتب رشدی (حیطه دانشی، نگرشی و مهارتی) فرهنگی - هنری از سند تحول بنیادین، برنامه درسی ملی و برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور استرالیا»
۱۰- توانایی کسب لذت و مشعوف شدن از دیدن آثار هنری و آداب و رسوم اقوام در سطح محلی، ملی و جهانی
«مستخرج از مقوله توسعه مراتب رشدی (حیطه دانشی، نگرشی و مهارتی) فرهنگی - هنری از سند تحول بنیادین، برنامه درسی ملی و برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور استرالیا»
۱۱- خلق و نوآوری آثار هنری جدید از تلفیق آثار هنری فرهنگ‌های مختلف به‌منظور ایجاد همدلی و مشارکت بیشتر بین دانش‌آموزان
«مستخرج از مقوله سازنده‌گرایی خلاقانه اجتماعی از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور استرالیا»

اهداف برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی کدام است؟

- ۱۲- تلاش در جهت کسب توانایی لازم در خلق هنرهای بومی و محلی به شکل گروهی و اجتماعی
«مستخرج از مقوله تعامل و مشارکت فرهنگی - هنری از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور کانادا»
- ۱۳- توانایی فهم زوایای مختلف آثار هنری به‌جامانده در تاریخ اقوام و فرهنگ‌های مختلف (چرایی، چگونگی و...)
«مستخرج از مقوله توسعه سواد هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی و مقوله توسعه طرح‌واره‌های فرهنگی - هنری از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور کانادا»
- ۱۴- توانایی استفاده از هنرهای مختلف در جهت نزدیکی و آشنایی اقوام و فرهنگ‌ها (سرودن شعر به زبان محلی که در مصرع‌های آن آیین و رسوم مختلف جای‌جای استان گنجانده شده است).
«مستخرج از مقوله مقبولیت (پذیرندگی) فرهنگی - هنری از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور کانادا»
- ۱۵- پرورش حس مسئولیت‌پذیری جهت استفاده از توانمندی‌های هنری به‌منظور رشد و توسعه سواد فرهنگی جامعه
«مستخرج از مقوله مقبولیت (پذیرندگی) فرهنگی - هنری از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور کانادا»
- ۱۶- توانایی تشخیص هنرهایی با نام‌های متفاوت در فرهنگ‌های مختلف که در نام متفاوت ولی یکسان در نحوه بروز و ظهور (مانند تشخیص آوازهای محلی که مردان و زنان سر می‌دهند گاه تنها در اسم متفاوت‌اند ولی در اصل به یک دلیل سروده و زمزمه می‌شوند و مواردی از این دست).
«مستخرج از مقوله توسعه طرح‌واره‌های فرهنگی - هنری از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور کانادا»
- ۱۷- تمایل به مورد ملاحظه قرار دادن آثار هنری فرهنگ‌های مختلف و عدم تمسخر به آیین و رسوم و هنرهای اقوام ایرانی
«مستخرج از مقوله همسویی فرهنگی و همدلی هنرمندانه از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور مالزی»
- ۱۸- توانایی تشخیص آداب و رسوم اقوام از روی آثار هنری آن‌ها و احترام به آن‌ها
«مستخرج از مقوله شکل‌گیری ارزش‌های فرهنگی - هنری از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور مالزی»
- ۱۹- توانایی خلق یک اثر هنری در فرهنگ بومی و محلی خود پس از اجرای هنرمندان رشته‌های هنری در مدرسه
«مستخرج از مقوله بازنمایی عملی تلفیق هنر و فرهنگ از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور مالزی»
- ۲۰- توانایی خلق یک اثر نمایشی و اجرای آن با لباس‌های بومی آن قوم
«مستخرج از مقوله زایشی هنرمندانه در مسیر فهم فرهنگ‌ها از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور مالزی»
- ۲۱- کسب مهارت در چگونگی کاوش راجع به هنرها و اقوام مختلف با بهره‌گیری از نظرات بزرگان، طبیعت و...
«مستخرج از مقوله زایشی هنرمندانه در مسیر فهم فرهنگ‌ها از برنامه درسی هنر و فرهنگ کشور مالزی»

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...

جدول ۷- ویژگی محتوای برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی

ویژگی محتوای برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی چیست؟

۱- معرفی معانی، مفاهیم اجتماعی و فرهنگی از طریق نقاشی، کاریکاتور، شعر و...
۲- ارائه نمونه‌های معضلات اجتماعی رفع شده و یا تفهیم مناسب مسائل فرهنگی از طریق شعر، نقاشی و...
۳- ارائه مطالب به شکل معنی‌دار و در ارتباط با واقعیت‌های زندگی روزمره به منظور جذاب‌تر نمودن مباحث
«مستخرج از هدف شماره ۱ و ۲»
۴- معرفی انواع ورزش‌ها، موسیقی‌ها، آوازها و سازهای محلی فرهنگ‌های مختلف و راه‌های معرفی و توسعه آن‌ها در جامعه
۵- تحلیل انواع رقص‌ها و پای‌کوبی‌های محلی و سنتی فرهنگ‌های مختلف (رقص کردی نشانه همبستگی و اتحاد و...)
«مستخرج از هدف شماره ۳»
۶- معرفی آثار هنری با پشتوانه‌های فرهنگی مشترک
«مستخرج از هدف شماره ۴»
۷- ارائه تکالیف به منظور تحلیل فرهنگ‌ها و هنرهای برخاسته از آن‌ها و تشخیص نقاط مشترک و راه‌های تقویت آن‌ها
«مستخرج از هدف شماره ۵ و ۱۴»
۸- ارائه تکالیف به منظور تحلیل و دسته‌بندی و طبقه‌بندی انواع هنرها در فرهنگ‌های مختلف و تشخیص تفاوت‌ها و شباهت‌ها
«مستخرج از هدف شماره ۶ و ۷ و ۸ و ۱۶»
۹- اختصاص بخشی از محتوا به نام «با هنرمندان» و معرفی بزرگان و افتخارآفرینان هنرهای بومی به منظور ایجاد حس احترام و قدردانی دانش‌آموزان
«مستخرج از هدف شماره ۹»
۱۰- اختصاص بخشی از محتوا با عنوان «با صدای بلند بیندیشید» به منظور بیان احساسات دانش‌آموزان راجع به لباس، صنایع دستی و... اقوام و فرهنگ خود
«مستخرج از هدف شماره ۹ و ۱۰»
۱۱- ارائه نمونه‌های تلفیق آثار هنری در فرهنگ‌های مختلف
«مستخرج از هدف شماره ۱۱»
۱۲- معرفی آثار هنری گروهی و فواید آن در جهت ایجاد هم‌دلی و وفاق بیشتر و اشاره به فواید انجام دست‌ساز به شکل گروهی
«مستخرج از هدف شماره ۱۲»
۱۳- معرفی آیین و رسوم اقوام در ایام خاص مانند مراسم‌های شب یلدا، مقتل خوانی برخی از اقوام، مراسم‌های سال نو و علت‌یابی انجام آن‌ها
«مستخرج از هدف شماره ۱۳»

ویژگی محتوای برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی چیست؟

۱۴- تلفیق فرهنگ‌ها و ارائه راهکارهایی برای ایجاد فرهنگ صلح، دوستی و همبستگی
۱۵- معرفی انواع ضرب‌المثل‌ها در فرهنگ‌های مختلف جهت آشنایی با کاربرد آن‌ها در فرهنگ‌های مختلف و ایجاد همبستگی بیشتر

«مستخرج از هدف شماره ۱۴ و ۱۵ و ۱۷»

۱۶- اختصاص بخشی از محتوا به نام «بین و حدس بزن» جهت معرفی آثار هنری و تشخیص قوم و فرهنگ مرتبط با آن هنر

«مستخرج از هدف شماره ۱۸»

۱۷- معرفی انواع هنرها و مواد و وسایل لازم جهت فراهم آوردن شرایط انجام آن

«مستخرج از هدف شماره ۱۹»

۱۸- معرفی زمینه‌های پیدایش آثار هنری در بافت فرهنگی، اجتماعی و تاریخی جوامع به منظور تسلط دانش-آموزان در خلق یک اثر و اجرای آن

«مستخرج از هدف شماره ۲۰»

۱۹- ارائه سرفصل‌های مناسب به منظور آشنایی با شیوه کاوش و جمع‌آوری اطلاعات از منابع مختلف

«مستخرج از هدف شماره ۲۱»

جدول ۸- فرصت‌های یادگیری برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی

فرصت‌های یادگیری برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی کدام است؟

۱- نام‌گذاری همان روز درس هنر در برنامه هفتگی به نام یک قوم ایرانی و ارائه نمایشی از لباس‌ها، صنایع دستی، آوازاها، رقص‌ها، جشن‌های محلی، مراسم‌های خاص در ایام ویژه سال، پخت انواع غذاها، شیرینی‌ها و... جهت آشنایی بیشتر دانش‌آموزان

۲- حضور دانش‌آموزان با لباس‌های سنتی فرهنگ‌های دیگر در نمایشگاه جهت ایجاد حس همدلی و تعاون

۳- دعوت از والدین صاحب سبک در یک یا چند حوزه هنری، اجرا و به نمایش گذاشتن هنر خود در مدرسه جهت آشنایی بیشتر دانش‌آموزان و تشکیل کلاس‌های فوق‌برنامه به منظور تسلط دانش‌آموزان بر آن هنر

۴- دعوت از هنرمندان صاحب سبک در یک یا چند حوزه هنری، اجرا و به نمایش گذاشتن هنر خود در مدرسه جهت آشنایی بیشتر دانش‌آموزان و تشکیل کلاس‌های فوق‌برنامه به منظور تسلط دانش‌آموزان بر آن هنر

۵- شناسایی استعداد‌های هنری دانش‌آموزان (هوش موسیقایی و...) به منظور دسته‌بندی و تشکیل گروه‌های نمایش، موسیقی، نقاشی و... جهت تفهیم بهتر مطالب به دانش‌آموزان، برقراری تعامل اجتماعی و درک ارزش‌های فرهنگی و هنری

۶- اختصاص زمانی از درس به نام «فعالیت آزاد» به منظور ساختن آثار هنری فرهنگ‌های مختلف توسط دانش‌آموزانی از فرهنگ‌های دیگر جهت یادگیری بهتر، همبستگی و همدلی بهتر دانش‌آموزان با یکدیگر و با دیگر فرهنگ‌ها

۷- تجلیل از شخصیت‌های هنری و فرهنگی برجسته شهر و استان و تنظیم برنامه‌ای به منظور معرفی کامل هنرمند و هنر وی

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...

۸- اختصاص زمان جهت شرکت در کنسرت، جشنواره و نمایشگاه‌های سطح شهر
۹- اختصاص زمانی به نام «وقت دست ورزی» جهت ارائه آثار هنری و آداب و رسوم بومی و محلی خود
دانش‌آموز

۱۰- ارائه آموزش به روش بحث گروهی جهت ارائه نظر دانش‌آموز و نقد و ارزیابی آن ایده توسط دانش‌آموزان
دیگر

۱۱- بهره‌گیری از روش آموزش اکتشافی (کاوش فردی و گروهی) به منظور کشف و توسعه دانش هنر مبتنی بر
فرهنگ، ایجاد صمیمیت بین فردی، نظم در پژوهش و توسعه قابلیت اکتشاف

۱۲- بهره‌گیری معلم از سی‌دی‌ها و فیلم‌ها جهت آشنایی بهتر دانش‌آموزان با هنرها و آداب و رسوم اقوام متعدد
در سطح ملی، محلی و جهانی

۱۳- بهره‌گیری معلم از کتابچه کار عملی (اختصاص یک کتابچه به هر دانش‌آموز و پیگیری کارهای انجام شده
توسط دانش‌آموز)

۱۴- تغییر پیش‌صنل‌های کلاس در درس هنر و یا بهره‌گیری از کارگاه مناسب به منظور تدریس درس هنر

جدول ۹- منابع برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی

منابع مورد نیاز برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی چیست؟

۱- دعوت از انجمن معلمان هنر و تشکیل جلسات جهت پربار نمودن و تازه‌سازی علم، تجربه و دانش معلمان
هنر

۲- دعوت از معلمان با فرهنگ‌های دیگر در سطح شهر یا استان جهت معرفی فرهنگ و هنرهای بومی خود در
کلاس درس دانش‌آموزان

۳- دعوت از انجمن‌های موسیقی، انجمن شاعران استان جهت بازگویی و معرفی آثار هنری فرهنگ‌های مختلف

۴- دعوت از کارشناسان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری به منظور ارائه آثار هنری و فرهنگی شهر و
استان

۵- تدوین نشریه‌ای با عنوان «هرماه با یک فرهنگ» به منظور معرفی یک فرهنگ و هنرهای تجلی‌یافته در آن
فرهنگ و کمک از بزرگان، هنرمندان و فعالان اجتماعی به منظور تکمیل نشریه و راهی برای مشارکت بیشتر
دانش‌آموزان و تعمیق یادگیری آن‌ها

۶- تعامل والدین از فرهنگ‌های مختلف جهت آشنایی فرزندان آن‌ها با تنوع فرهنگی و ایجاد حس تعلق و
پذیرفتن دیگران

جدول ۱۰- فضای مورد نیاز برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی

فضای مورد نیاز برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی چیست؟

- ۱- اختصاص فضایی در مدرسه به نام کارگاه درس هنر
- ۲- اختصاص محلی به‌عنوان نمایشگاه دائمی مدرسه جهت تشکیل نمایشگاه، معرفی دستاوردهای هنرهای بومی دانش‌آموزان، پخت انواع غذاها، اجرای نمایش‌نامه، تشکیل جلسات به‌منظور تدوین و تمرین نمایش‌نامه و موسیقی و همچنین بایگانی آثار دانش‌آموزان
- ۳- بهره‌گیری از دیوارهای مدرسه و تابلو اعلانات جهت درج نقاشی‌ها و آثار هنری اقوام مختلف
- ۴- بهره‌گیری از فضای راهروی مدارس و نصب صفحات نمایش الکترونیکی بزرگ در این فضا و ارائه آثار هنری، آداب و رسوم اقوام و معرفی هنرمندان بومی، ملی و جهانی به دلیل جذابیت بصری

جدول ۱۱- ارزشیابی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی

ارزشیابی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی چگونه است؟

- ۱- توانایی دانش‌آموزان در اجرای نمایش با لباس‌های محلی و بهره‌گیری از هنرهای آن‌ها جهت معرفی و آشنایی بیشتر دانش‌آموزان
- ۲- توانایی دانش‌آموزان در اجرای موسیقی و سازهای بومی و محلی خود
- ۳- توانایی دانش‌آموزان در اداره بحث گروهی بین دانش‌آموزان از دو دسته فرهنگ مختلف و بررسی تحمل عقاید مخالف و توسعه طرح‌واره‌های فرهنگی - هنری
- ۴- توانایی دانش‌آموزان در ساخت کاردرستی جهت معرفی انواع اقوام، آداب و رسوم و هنرهای آن‌ها
- ۵- توانایی ساخت عروسک‌های نمایش با لباس محلی و عروسک‌گردانی جهت معرفی بهتر آداب و فرهنگ‌های مختلف
- ۶- توانایی در کاوش و پرس‌وجو از بزرگان، شخصیت‌های فرهنگی و هنری شهر یا استان جهت آشنایی با یک فرهنگ خاص و ارائه آن در کلاس
- ۷- خلق یک اثر هنری (نقاشی، کاریکاتور و...) جهت معرفی بهتر فرهنگ‌ها و هنرهای یک قوم به جامعه
- ۸- توانایی تحلیل و چرایی تجلی یک هنر در فرهنگ
- ۹- توانایی یادگیرنده در انجام قضاوت در مورد آثار ارائه شده خود (خودارزیابی) و آثار ارائه شده دانش‌آموزان دیگر
- ۱۰- کسب توانایی لازم در برگزاری نمایشگاه معرفی اقوام (ژورژمان)
- ۱۱- ارزشیابی تکوینی دانش‌آموزان به شیوه شفاهی و کتبی، ارائه آثار عملی و پرسش و پاسخ جهت تسلط بر موضوع

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...

شکل ۱- الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی دوره اول متوسطه

۳- آیا الگوی طراحی شده برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی در دوره اول متوسطه از نظر متخصصان برنامه درسی، هنر و چندفرهنگی از اعتبار لازم برخوردار است؟ در گام سوم به منظور اعتباریابی الگوی طراحی شده از تکنیک دلفی^۱ استفاده شد. به منظور انجام این امر، پرسشنامه‌ای متشکل از ۷۵ سؤال برگرفته از مؤلفه‌های استخراج شده از عناصر الگو طراحی شد. پس از انتخاب هدفمند خبرگان و تشکیل پانل، پرسشنامه در اختیار اعضای پانل قرار گرفت تا میزان اهمیت هر یک را مشخص نمایند. این پرسشنامه در قالب طیف لیکرت (تأثیر خیلی کم: ۱)، (تأثیر کم: ۲)، (تأثیر متوسط: ۳)، (تأثیر زیاد: ۴)، (تأثیر بسیار زیاد: ۵) طراحی شد. به منظور انجام آزمون کندال، فرضیات آزمون طرح شد. در فرضیه H_0 عدم توافق بین نظرات خبرگان در مورد هر یک از مؤلفه‌های برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی و در فرضیه H_1 توافق بین نظرات خبرگان وجود دارد. با توجه به این که مقدار بحرانی و سطح معناداری برای آزمون فرضیات فوق برابر ۰/۰۵ در نظر گرفته شده و از آنجا که مقدار Sig برابر صفر و از پنج درصد کمتر به دست آمد، بنابراین، H_0 رد شده و ادعای توافق خبرگان درباره هر یک از مؤلفه‌های برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی و به عبارتی H_1 مورد پذیرش قرار گرفت. همچنین از آنجا که در پژوهش حاضر تعداد اعضای پانل دلفی ۱۵ نفر بوده است، مقدار ضریب محاسبه شده در اجرای دلفی ($w=0/726$) به دست آمده است که اتفاق نظر بالایی درباره مورد مطالعه به وجود آمده و همچنین اطمینان بسیار زیاد نسبت به عوامل کسب شد.

بحث و نتیجه‌گیری

به منظور ارائه الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی در دوره اول متوسطه، مقوله‌های این برنامه درسی شناسایی شدند، جهت انجام این امر، ابتدا اسناد بالادستی شامل سند تحول بنیادین (۱۳۹۰) و برنامه درسی ملی ایران (۱۳۹۱) به دقت مطالعه شد. در بخش‌هایی از سند تحول بنیادین به هنر و فرهنگ و یا تلفیق این دو اشاره شده است که در تحلیل محتوای این سند، محقق مواردی را که به هنر در کنار فرهنگ و یا واژگان و عبارات مربوط به این دو اشاره شده است، استخراج نموده و زیر مقوله‌ها و مقوله‌هایی را برای آن‌ها در

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ... نظر گرفته شده است. لازم به ذکر است، پس از تحلیل محتوای کیفی، ۶ کد باز، ۴ زیر مقوله و ۴ مقوله اصلی استخراج گردید. مقوله‌های اصلی استخراج شده عبارتند از: شهروند جامعه‌پذیر و خلاق؛ رشد حیطه عاطفی و مهارتی هنر مبتنی بر فرهنگ؛ هویت‌یابی در بستر هنر؛ توسعه سواد فرهنگی - هنری. در بخش‌هایی از برنامه درسی ملی نیز به هنر و فرهنگ و یا تلفیق این دو اشاره شده است که در تحلیل محتوای این سند، محقق مواردی را که به هنر در کنار فرهنگ و یا واژگان و عبارات مربوط به این دو اشاره شده است، استخراج نموده و زیر مقوله‌ها و مقوله‌هایی را برای آن‌ها در نظر گرفته است. لازم به ذکر است که پس از تحلیل محتوای کیفی ۹ کد باز، ۷ زیر مقوله و ۴ مقوله اصلی استخراج گردید. مقوله‌های اصلی استخراج شده به شرح ذیل است: هویت فرهنگی - هنری؛ مراتب رشدی در ساحت فرهنگی - هنری؛ همبستگی فرهنگی - هنری؛ کنش ورزی خلاقانه در فرهنگ. بدین ترتیب در این بخش مقوله‌های برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی شناسایی شدند.

بخشی از نتایج این پژوهش با پژوهش‌های گرمایی و همکاران (۱۳۹۴)؛ وفایی و سبحانی - نژاد (۱۳۹۴) و مصطفی‌زاده، کشتی‌آرای و قلی‌زاده (۱۳۹۸) همسو است در این پژوهش‌ها هم مؤلفه‌های به دست آمد تا حدود زیادی با مؤلفه‌های مورد نظر در این پژوهش همخوانی دارند. در تبیین و تفسیر داده‌های به دست آمده می‌توان بیان داشت که برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی می‌تواند به‌عنوان یک پارادایم و چشم‌انداز در برنامه درسی معرفی شود و از این طریق، مؤلفه‌ها و آموزه‌هایی که پارادایم مذکور می‌تواند برای یک برنامه درسی داشته باشد، ارائه کند. هر چند که یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی، در اسناد بالادستی مورد اهتمام و توجه بوده است. اما این کفایت نمی‌کند و باید بر مبنای این اهمیت و توجه ویژه، در نظام تعلیم و تربیت به‌ویژه در کتاب‌های درسی، رویکرد هنری و برنامه درسی چندفرهنگی نقش محوری و اصلی داشته باشند؛ چرا که تربیت هنری، ابعاد و مؤلفه‌های آن، مقوله‌هایی هستند که به‌وسیله آن‌ها، هم می‌توان دنیا را احساس و ادراک کرد و هم سبب گشودگی در زمینه روش‌های آگاهی و دانستن شد. از طریق چنین رویکردی می‌توان تربیت را به سر مقصد اصلی خود هدایت کرد. رسیدن به این هدف و مقصد، در گرو آشنایی متصدیان، و مجریان برنامه‌های آموزشی و درسی با این ابعاد و مؤلفه‌ها و جلب نظر آنان در خصوص توجه به هنر و رویکرد چندفرهنگی در فرایندهای آموزشی و

تربیتی است. در برنامه درسی هنر دوره اول متوسطه، بخش‌های نیمه تجویزی (انتخابی) و غیر تجویزی (اختیاری) وجود دارد که می‌تواند زمینه‌ساز آموزش هنر بر مبنای برنامه درسی چندفرهنگی باشد. در بخش‌های نیمه تجویزی، دانش آموزان از میان فعالیت‌های طراحی شده، انتخاب می‌کنند و در بخش غیر تجویزی، بر اساس علاقه، استعداد و امکانات فرهنگی فعالیت‌هایی به شکل اختیاری اجرا می‌شود. این دو بخش می‌توانند به فعالیت‌های مربوط به هنر قومی اختصاص یابند و جایگاهی برای توسعه‌ی برنامه درسی مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی باشند.

در خصوص پرسش دوم پژوهش، پس از شناسایی مقوله‌های برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی، از طریق تحلیل محتوای اسناد بالادستی (سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی) و همچنین تحلیل محتوای برنامه‌های درسی هنر و فرهنگ کشورهای استرالیا، کانادا و مالزی، الگویی از این برنامه درسی با عناصر هدف، محتوا، فرصت‌های یادگیری، منابع، فضا و ارزشیابی طراحی و تدوین شد. پس از تحلیل اسناد مربوطه و طی کردن کدگذاری باز و محوری در عنصر اهداف، ۲۱ مؤلفه؛ در عنصر محتوا، ۱۹ مؤلفه؛ در عنصر فرصت‌های یادگیری، ۱۴ مؤلفه؛ در عنصر منابع، ۶ مؤلفه؛ در عنصر فضا، ۴ مؤلفه؛ در عنصر ارزشیابی، ۱۱ مؤلفه به دست آمد. یافته‌ها نشان داد که در بخش اهداف، برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی، ویژگی‌های از جمله: رشد حیطه شناختی (کسب دانش، تشخیص و تجزیه و تحلیل آثار و...); رشد حیطه عاطفی (ژرف‌اندیشی، افتخار به آثار هنری قوم خود، کسب لذت از دیدن آثار هنری و...); رشد حیطه مهارتی (توانایی خلق آثار، نوآوری و...); کسب مهارت‌های کاوش فردی و گروهی؛ تقویت حس زیبایی‌شناسی؛ رشد حواس مختلف؛ رشد مهارت‌های خلاقانه شهروندی و ... داراست. ویژگی‌های محتوا نیز عبارت‌اند از: ارتباط بین مبانی نظری و عملی؛ بیان مشکلات اجتماعی از دروازه هنر (مرتبط با واقعیت‌های روزمره)؛ اختصاص وقت آزاداندیشی در محتوای کتب و تلاش در جهت معرفت‌افزایی هنری - فرهنگی. فرصت‌های یادگیری هم در برگیرنده ویژگی‌های همچون: حضور فعال در نمایشگاه؛ برقراری رابطه با محتوا؛ دسته‌بندی دانش‌آموزان بر اساس استعداد؛ فعالیت‌های آزد فردی و گروهی؛ کنشگری هنری و اجتماعی؛ دست‌ورزی دانش‌آموزان؛ انجام بحث گروهی؛ استفاده از روش آموزش اکتشافی فردی و گروهی و ... است. در ویژگی‌های منابع برنامه درسی هم:

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ... تجارب انجمن معلمان هنر؛ تدریس اشتراکی و چند معلمی درس هنر؛ تجارب انجمن موسیقی؛ تجارب انجمن شاعران و هنرمندان اقوام؛ تجارب کارشناسان میراث فرهنگی و تعامل والدین است. در عنصر فضای برنامه درسی هم ویژگی‌های همچون: اختصاص کارگاه به درس هنر؛ ایجاد نمایشگاه دائمی در مدرسه؛ بهره‌گیری از دیوارها و تابلو اعلانات؛ بهره‌گیری از فضای راهروی مدارس و نصب صفحات نمایش الکترونیکی ذکر شده است. در نهایت در بخش ارزشیابی، مؤلفه‌های شامل پروژه‌های فردی و گروهی، توانایی اداره بحث گروهی، کاوش‌های فردی و گروهی و پرسش و پاسخ؛ خودارزیابی؛ ارزیابی توسط هم‌تایان و ارزشیابی تکوینی کتبی و شفاهی شناسایی شدند.

نتایج این یافته اگرچه به دلیل فقدان پژوهش‌ها با خلأ پژوهشی روبرو است اما به‌طور غیرمستقیم با نتایج برخی از پژوهش‌ها نظیر بخشی از یافته‌های پژوهش‌های صابری و مهram (۱۳۹۰)؛ گرمابی و همکاران (۱۳۹۴)؛ خاکباز، رهبرنیا و خاکباز (۱۴۰۰)؛ عابدینی بلترک و رضایی‌زارچی (۱۴۰۰)؛ سیریک^۱ (۲۰۱۴) بوون و کیسیدا^۲ (۲۰۱۹) زوخریان، پاناجی و دبی^۳ (۲۰۱۹) همسو و هماهنگ است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت، امروزه کاربرد هنر و رویکردهای هنری مرتبط با فراگیر مهم تلقی شده است به نحوی که در علوم مختلف، ردپای نقش مهم آن را می‌توان نظاره کرد و تأثیرات شناختی آن در افزایش توان ذهنی، تمرکز، مهارت حرکتی، دقت و هماهنگی حواس از فعالیت‌های دیگر سایر علوم را مشاهده کرد. از سویی دیگر، آموزش هنر به دلیل مفاهیم انتزاعی، نیاز به روش‌هایی دارد که کودکان و نوجوانان را در مسیر تجربه و فعالیت‌های عینی و ملموس قرار دهد تا فرآیند یادگیری را آسان و سریع سازد. در کنار این موارد توجه به برنامه درسی چندفرهنگی به‌عنوان نیاز جوامع چندفرهنگی امری حیاتی و ضروری است، این اهمیت و ضرورت ایجاد می‌کند که نظام آموزش و پرورش از طریق بازشناسی فرهنگ‌های مختلف و ظرفیت‌های موجود در آن‌ها، ضمن تأکید بر وحدت ملی، تلاش کند تا همگام با برآورد ساختن نیازهای فرهنگ‌های متنوع، رویکردی احترام‌آمیز را برای تمام فرهنگ‌ها اتخاذ نماید.

1 . Cirik
2. Bowen & Kisida
3. Zuhkhriyan, Punaji & Debi
۱۰۵

در خصوص پرسش سوم مبنی بر اعتباریابی الگوی طراحی شده برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی در دوره اول متوسطه از نظر متخصصان برنامه درسی، پس از طراحی الگوی مطلوب، به منظور اعتبارسنجی الگو، نظرات و دیدگاه‌های ۱۵ نفر از صاحب‌نظران و متخصصان حوزه هنر و برنامه درسی چندفرهنگی راجع به هر یک از اجزای الگوی پیشنهادی جمع‌آوری شد. با توجه به نتایج حاصل از اعتبارسنجی، الگوی نهایی تدوین شد. در این دور شاخص‌های احصا شده، در اختیار اعضای خبرگان دلفی قرار گرفتند و از اعضای پانل خواسته شد تا میزان اهمیت هر شاخص را بر مبنای تأثیر بسیار زیاد (۵) تا بسیار کم (۱) بیان نمایند. همچنین از آنان تقاضا گردید چنانچه پیشنهاد جابجایی بین شاخص‌ها در عوامل ذکر شده را دارند و یا شاخص دیگری را در همسویی اهداف، مهم تلقی می‌نمایند، به‌عنوان شاخص منتخب در پایان پرسشنامه ذکر نمایند. در پژوهش حاضر نشان داده شد که در دور دوم اجرای دلفی، توافق بین صاحب‌نظران در حد بالایی شکل گرفت و این مقدار ۰/۷۰ است. و به این معنی است که ۷۰ درصد توافق بین نظرات صاحب‌نظران در دور آخر دلفی بر روی مناسب بودن گویه‌ها وجود داشته است. همچنین همه گویه‌ها با آزمون انجام گرفته، از اعتبار لازم برخوردار بودند و نتیجه آزمون در همه گویه‌ها معنی‌دار بود. بنابراین در این مرحله، هیچ گویه‌ای حذف نگردید. براساس نتایج حاصل شده، می‌توان نتیجه گرفت که محتوای مواد آموزشی بررسی شده، از اعتبار مناسب برخوردار بوده و در مطالعات در حوزه مورد بررسی قابل استفاده و کاربرد است.

نتایج این یافته اگرچه به دلیل فقدان پژوهش‌ها با خلأ پژوهشی روبرو است اما به‌طور غیرمستقیم با نتایج برخی از یافته‌های پژوهش‌های؛ عبدلی سلطان احمدی و صادقی (۱۳۹۴) صابری و مهram در سال (۱۳۹۰)؛ گرمابی و همکاران در سال (۱۳۹۴)؛ خاکباز، رهبرنیا و خاکباز (۱۴۰۰)؛ سیریک (۲۰۱۴) بوون و کیسیدا (۲۰۱۹) همسو و هماهنگ است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت، اگر اجرای برنامه درسی آموزش هنر و همچنین برنامه درسی چندفرهنگی از کیفیت مطلوب و خوبی برخوردار باشد، می‌توان به ویژگی‌های از قبیل رشد حیطه‌های شناختی، عاطفی و مهارتی، رشد حواس و رشد مهارت‌های خلاقانه شهروندی و غیره را که در الگو به آن‌ها اشاره شده، امیدوار بود. موضوع مهم دیگری که لازم است بدان اشاره شود، استفاده و به‌کارگیری برخی مؤلفه‌ها مانند: بیان مشکلات اجتماعی از دروازه هنر

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ... (مرتبط با واقعیت‌های روزمره)؛ اختصاص وقت آزاداندیشی در محتوای کتب، تلاش در جهت معرفت‌افزایی هنری - فرهنگی و حضور فعال در نمایشگاه؛ دسته‌بندی دانش‌آموزان بر اساس استعداد؛ فعالیت‌های آزاد فردی و گروهی؛ کنشگری هنری و اجتماعی؛ دست‌ورزی دانش‌آموزان، انجام بحث گروهی؛ استفاده از روش آموزش اکتشافی فردی و گروهی؛ اختصاص کارگاه به درس هنر؛ ایجاد نمایشگاه دائمی در مدرسه و مؤلفه‌های مربوط به ارزشیابی و ... است که تحقق این موارد نیازمند تفویض اختیار به مسئولین، معاونین، مدیران، عاملان اجرایی استانی، منطقه‌ای و حتی بخش خصوصی است. نکته دیگر اینکه هرچند الگوی پیشنهادی پیش‌رو از سوی صاحب‌نظران و متخصصان برنامه درسی هنر و چندفرهنگی کارشناسان این حوزه در وزارت آموزش و پرورش معتبر تشخیص داده شد و اصلاحات لازم نیز بر اساس نظرات و پیشنهادهای سازنده آنان در الگو انجام یافت، لازم است در به‌کارگیری الگوی مذکور تمام شرایط و اقتضائات موجود در نظام آموزش و پرورش را در نظر گرفت و متناسب با آن شرایط به کار بست و اجرای الگو در دوره‌های مختلف تحصیلی به‌ویژه دوره متوسطه اول اقدام نمود. و در نهایت اینکه، برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی صرفاً با تدوین و طراحی عناصر برنامه درسی محقق نخواهد شد. چرا که نهادینه ساختن برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی به مؤلفه‌های دیگری همچون توجه به نقش برنامه درسی پنهان، تغییر رویکرد سازمانی آموزش و پرورش، توجه به برنامه درسی مدرسه محور، ایجاد توازن تربیتی با هماهنگی بین مدرسه، جامعه و خانواده، داشتن نگرش سیسمی با رویکرد هنری و فرهنگی و.. ارتباط دارد.

پیشنهاد‌های اجرایی

با توجه به نتایج حاصل از پژوهش حاضر، پیشنهاد‌های اجرایی زیر ارائه می‌گردد.

- بهره‌گیری مدارس از والدین و هنرمندان فرهنگ‌های مختلف که در یک یا چند حوزه هنری صاحب سبک هستند جهت اجرا و به نمایش گذاشتن هنر خود در مدرسه به منظور آشنایی بیشتر دانش‌آموزان و تشکیل کلاس‌های فوق‌برنامه در راستای تسلط دانش‌آموزان بر آن هنر.

- دعوت از انجمن معلمان هنر و تشکیل جلسات در مدارس و نواحی آموزش و پرورش جهت پربار نمودن و تازه‌سازی علم، تجربه و دانش معلمان هنر و فرهنگ.
- دعوت از معلمان با فرهنگ‌های دیگر در سطح شهر یا استان جهت معرفی فرهنگ و هنرهای بومی خود در کلاس درس دانش آموزان.
- دعوت از انجمن‌های موسیقی، انجمن شاعران استان جهت بازگویی و معرفی آثار هنری فرهنگ‌های مختلف.
- دعوت از کارشناسان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به منظور ارائه آثار هنری و فرهنگی شهر و استان.
- توسعه امکانات آموزشی (اختصاص اتاق‌های موسیقی، ایجاد غرفه‌های دائمی نمایشگاهی آثار هنری و فرهنگی، گسترش فناوری‌ها جهت آموزش هنر در بستر رسانه‌ها و...) در مدارس جهت اجرای بهتر برنامه درسی هنر و فرهنگ.
- طراحی کتاب‌های درسی هنر و فرهنگ بومی هر منطقه در کنار کتب درسی رسمی تمام کشور جهت آشنایی بهتر دانش‌آموزان هر منطقه با هنر، شخصیت‌های هنری، میراث فرهنگی و... محل زندگی خود.
- تمرکززدایی به‌عنوان یکی از راهبردهای تحقق برنامه درسی چندفرهنگی در نظام آموزش و پرورش باید مورد توجه جدی سیاست‌گذاران قرار گیرد. در این راستا، مدرسه محوری از عوامل اساسی محسوب می‌گردد که بر طبق آن می‌توان در یک چارچوب کلی، به تنوع فرهنگی، رویکرد چندفرهنگی و بررسی آثار هنری فرهنگ‌های مختلف توجه کرد.
- اختصاص فرصت‌های دست‌ورزی، وقت آزاد، کاوش در جامعه و محله، کاوش در طبیعت جهت آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با آثار هنری و فرهنگی جامعه.
- تبیین و تشریح اهداف برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی برای متولیان، مدیران و برنامه‌ریزان درسی در جهت اصلاح و تغییر نگرش آن‌ها در خصوص مفهوم و اهداف برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی.
- برگزاری دوره‌های ضمن خدمت برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چندفرهنگی با تأکید بر عناصر برنامه درسی (هدف، محتوا، روش تدریس و ارزشیابی) برای معلمان.

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...

منابع

- خاکباز، سیده عطیه؛ رهبرنیا، زهرا؛ خاکباز، عظیمه سادات (۱۴۰۰). بررسی جایگاه آموزش هنر بر مبنای جامعه در کتاب‌های درسی فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۶ (۶۰)، ۶۴-۳۷.
- دبیرخانه طرح تولید برنامه درسی (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، نگاشت چهارم، تهران: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- شهرآرای، مهرناز (۱۳۸۴). روان‌شناسی رشد نوجوان دیدگاه تحولی، تهران: انتشارات علم.
- صابری، رضا؛ مهرام، رضا (۱۳۹۰). جایگاه ابعاد هنری و ساختار محتوایی در کتاب‌های درسی آموزش هنر دوره راهنمایی: گامی در شناخت برنامه درسی مغفول، فصلنامه علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۶ (۲۰۱): ۸۲-۶۱.
- صادقی، علیرضا (۱۳۹۱). ویژگی‌ها و ضرورت‌های تدوین برنامه درسی چندفرهنگی در ایران: بررسی چالش‌ها و ارائه راهبردها، فصلنامه راهبرد فرهنگ، ۵ (۱۷۱۸): ۹۳-۱۲۱.
- صافی، احمد (۱۳۸۶). آموزش و پرورش ابتدایی، راهنمایی تحصیلی و متوسطه، چاپ نهم. تهران: انتشارات سمت.
- عابدینی بلترک، میمنت؛ رضایی زارچی، ملوکه (۱۴۰۰). بررسی تأثیر آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری بر علاقه به درس هنر و عشق به یادگیری، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، ۱۶ (۶۰): ۱۲۷-۱۴۶.
- عبدلی سلطان احمدی، جواد؛ صادقی، علیرضا (۱۳۹۴). طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی چندفرهنگی برای دوره تعلیم و تربیت عمومی در ایران، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، ۱۰ (۳۹): ۱۰۸-۷۱.
- کازم‌پور، اسماعیل؛ رستگارپور، حسن و سیف‌نراقی، مریم (۱۳۸۷). ارزشیابی برنامه درسی هنر دوره راهنمایی تحصیلی بر اساس رویکرد دیسپلین محور، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، ۲ (۴): ۱۵۰-۱۲۵.
- کیان، مرجان و مه‌محمدی، محمود (۱۳۹۲). شناسایی وجوه و ابعاد مغفول برنامه درسی هنر دوره ابتدایی، پژوهش‌های آموزش و یادگیری (دانشور رفتار)، ۲۰ (۳): ۱۸-۱.

فصلنامه مطالعات برنامه درسی، شماره ۶۶، سال هفدهم، پاییز ۱۴۰۱

گرمابی، حسن علی؛ ملکی، حسن؛ بهشتی، سعید و افهمی، رضا (۱۳۹۴). *بازشناسی مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی و هنر برای برنامه درسی از منظر منابع مکتوب و دیدگاه صاحب‌نظران*، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، ۱۰ (۳۹): ۷۰-۴۹.

مصطفی‌زاده، اسماعیل؛ کشتی‌آزای، نرگس و قلی‌زاده، آذر (۱۳۹۸). *ضرورت‌های آموزش چندفرهنگی و واکاوی عناصر و مؤلفه‌های تعلیم و تربیت چندفرهنگی*، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۲ (۳۳): ۳۵-۲۰.

مهرمحمدی، محمود و کیان، مرجان (۱۳۹۳). *برنامه درسی و آموزش هنر در آموزش و پرورش*، تهران: انتشارات سمت.

میرزاییگی، علی (۱۳۸۷). *برنامه‌ریزی درسی و طرح درس در آموزش رسمی و تربیت نیروی انسانی*، چاپ سوم، تهران: انتشارات یسطرون.

وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰). *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*.

وفایی، رضا و سبحانی‌نژاد، مهدی (۱۳۹۴). *مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی و تحلیل آن در محتوای کتب درسی*، نظریه و عمل در برنامه درسی، ۳ (۵): ۱۳۲-۱۱۱.

Australian Curriculum. (2020). **F-10 Curriculum**. Available at:

<https://www.Australiancurriculum.edu.au>.

Bowen, D. H., & Kisida, B. (2019). **Investigating the Causal Effects of Art Education Experiences on High School Students Houston Education Research Consortium**. Research Report for the Houston Independent School District, 7 (4), 1-32.

British International School of Kuala Lumpur. (2020). Available at: <https://www.Nordangliaeducation.com>.

Ciftci, Y. A. (2013). **Diversity and Multicultural Education in Canada**. **ResearchGate**. See Discussions, Stats, and Author Profiles for this Publication at: <https://www.researchgate.net/publication/301746695>.

Cirik, I. (2014). **Investigation of the Relations between Objectives of Turkish Primary School Curriculums and Multiculturalism**. *Journal of Social and Behavioral Sciences*, 116 (2014), 74-76.

Ewing, R. (2010). **The Arts and Australian Education: Realising potential**. Victoria: ACER Press.

Isa, B. (2006). **Multiculturalism in Art Education: A Malaysian Perspective**. **ResearchGate**, See Discussions, Stats, and Author Profiles

طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هنر مبتنی بر رویکرد چند فرهنگی ...

- for this Publication at:
<https://www.researchgate.net/publication/313821954>.
- Johnson, B. L. (2004). **A Sound Education for All: Multicultural Issues in Music Education**. *Educational Policy*, 18 (1), 116-141.
- Joseph, D. (2011). **Cultural Diversity in Australia: Promoting the Teaching and Learning of South African Music**. *Australian Journal of Music Education*, 1, 42-56.
- Mahlmann, J. (n.d.). **What Students Should Know and Be Able to Do in The arts: Summary Statement**. Cited in Russell-Bowie, D. (2006). *MMADD about the Arts! An Introduction to Primary Arts Education*, Frenchs Forest, NSW: Pearson Education Australia.
- Ministry of Education, Canada. (2006). **A Curriculum Guide for High School**. Available at: <https://www.Edcan. Ca/Canada/education>.
- Montkiara International School, Middle School**. (2020). Available at: <https://www.Mkis.edu.my>.
- Owen, L. (2015). **Developing an Integrated High School Art Curriculum**. Follow this and Additional works at: [https://scholarworks.gsu.edu/art design theses](https://scholarworks.gsu.edu/art_design_theses).
- Prameswari, N. S., Saud, M., Amboro, J. L., & Wahyuningsih, N. (2020). **The Motivation of Learning Art & Culture among Students in Indonesia**. *Cogent Education*, 7 (1), 1-20.
- Shillito, S., Beswick, K., & Baguley, M. (2008). **The Aims of Art Education: An Analysis of Visual Art in Tasmania's Essential Learnings Curriculum**. *Journal of Professional Arts Education*, 4 (2), 1-16.
- Thompson, C. (2005). **Under Construction: Images of the Child in Art Teacher Education**. *Journal of Art Education*, 58 (2), 18-23.
- Tonbuloglu, B., Aslan, D., & Aydin, H. (2016). **Teachers' Awareness of Multicultural Education and Diversity in School Settings**. *Eurasian Journal of Educational Research*, 64, 1-28.
- Toronto District School Board. (2020). **A Curriculum Guide for High School**. Regina: Toronto Education. Available at: <https://www.tdsb.on.ca>.
- Wright, S. (2003). **The Arts, Young Children, and Learning**. USA: Pearson.
- Yusuf, Q., Marimuthu, S., & Yusuf, Y.Q. (2018). **Multicultural Awareness and Practices among Malaysian Primary School Teachers**. *AL-TA'Lim Journal*, 25 (2), 97-107.

Zuhkhriyan, Z., Punaji, S., & Dedi, K. (2019). **The Effect of Art-Based Learning to Improve Teaching Effectiveness in Pre-Service Teachers.** *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 7 (3):531-545.